

ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК

"Стара Умань"

*Архітектурна
та культурна*

**СПАДЩИНА
ІСТОРИЧНИХ МІСТ
КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ**

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ НАУКОВИЙ ДІАЛОГ В УМАНІ

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Державний історико-архітектурний заповідник «Стара Умань»
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Instytut Historii Akademii Jana Długosza w Częstochowie
Pracownia Humanistycznych Studiów Interdyscyplinarnych
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

**АРХІТЕКТУРНА ТА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА
ІСТОРИЧНИХ МІСТ
КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

За редакцією Р. Димчика, І. Кривошеї, Н. Моравця

Умань – Познань – Ченстохова – 2016

УДК 94(4-11)(4-191.2)
ББК 63.3-7(44)(45)
А 87

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Державного історико-архітектурного заповідника «Стара Умань»*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор історичних наук, професор

Ірина Кривошея

(Умань, Україна)

доктор габілітований, професор

Марек Мельник

(Ольштин, Польща)

доктор історичних наук, професор

Олександр Тригуб

(Миколаїв, Україна)

доктор габілітований, професор

Веслав Цабан

(Ольштин, Польща)

А 87 Архітектурна та культурна спадщина історичних міст країн Центрально-Східної Європи : кол. монографія / за ред. Р. Димчика, І. Кривошеї, Н. Моравця. – Умань-Познань-Ченстохова : ФОП Жовтий О. О., 2016. – 286 с. – Серія «Польсько-український науковий діалог в Умані». – Вип. 3.

ISBN 978-617-525-180-5

У виданні висвітлено окремі аспекти виявлення, збереження та охорони архітектурної та культурної спадщини історичних міст Центрально-Східної Європи. Певна увага приділена релігійному життю урбанізованого простору, а також джерелам з історії міст. Автори колективної монографії репрезентують українські наукові установи та вищі навчальні заклади Литви, Польщі та України.

Для істориків, краєзнавців, викладачів, студентів й учнів навчальних закладів.

ISBN 978-617-525-180-5

УДК 94(4-11)(4-191.2)

ББК 63.3-7(44) (45)

А 87

**АРХІТЕКТУРНА ТА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА
ІСТОРИЧНИХ МІСТ
КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

За редакцією Р. Димчика, І. Кривошеї, Н. Моравця

Підписано до друку 18.10.2016. Формат 60x90 1/32

Папір офсет.

Обл.-вид. арк. 16,8. Ум. друк. арк. 12,2.

Тираж 300. Зам. № 2923.

**Видавець та виготовлювач
ФОП Жовтий О.О.**

20300, м. Умань, вул. Садова, 2
(УДПУ, навчальний корпус № 1)

Тел. 097 255 65 07

047 44 3 51 33

093 540 78 82

e-mail: nastek@meta.ua

www.foto-na.net.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, № 2444 від 22.03.2006 р.

2.5. Василіанський орден на Правобережній Україні в др. пол. XVIII – пер. трет. XIX ст. (<i>І. Кривошея</i>).....	115
2.6. Василіанські монастирі Подільського воєводства (XVIII – перша третина XIX ст.) (<i>Б. Хіхляч</i>).....	132
2.7. Просопографічний портрет ченця Уманського василіанського монастиря (<i>Ю. Стецик</i>).....	147
2.8. Канівське василіанське училище (<i>Н. Басиста, Т. Ярмош</i>).....	160
2.9. Уманське духовне училище: будинок та навчальний заклад (<i>Т. Кузнець</i>).....	168
2.10. Землекористування православного духовенства Київської єпархії XIX – початку XX ст. та його вплив на відносини з селянством (<i>В. Тацієнко</i>).....	175

РОЗДІЛ 3

БІОГРАФІСТИКА, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА МЕМУАРИСТИКА В ДОСЛІДЖЕННІ ІСТОРІЇ МІСТ

3.1. Архітектура «присутніх мість» XVII – XVIII ст. в Україні: бібліографічний огляд (<i>Н. Чергік</i>).....	184
3.2. Книга чуд Почаївського монастиря: аналіз історичного джерела (<i>В. Лось</i>).....	191
3.3. Wydarzenia roku 1768 w Humaniu w świetle rękopisów Biblioteki Kórnickiej (<i>М. Marcinkowska</i>).....	204
3.4. Chełm i jego dzieje w «Drodze mojego życia» arcybiskupa Eulogiusza Georgijewskiego (<i>Н. Morawiec</i>).....	215
3.5. Архітектурне обличчя Києва очима поляків у XIX столітті (<i>Ю. Яриун</i>).....	228
3.6. Іноземні дипломати в культурному житті міст Південної України у XIX – поч. XX ст. (<i>Л. Вовчук</i>).....	236
3.7. W szlacheckim dworze, czyli o XIX – wiecznej siedzibie ziemiańskiej i jej mieszkańcach (<i>К. Studnicka-Mariańczyk</i>).....	246
3.8. Етнографічно-краєзнавча діяльність уманської дослідниці Надії Суровцової (<i>І. Кривошея, Л. Якименко</i>).....	261
3.9. Уманський краєзнавчий музей у контексті змін ідеологічних концепцій українського музейництва (1930 – 1950 рр.) (<i>О. Барвінок</i>).....	273
ПІСЛЯМОВА.....	285

РОЗДІЛ 3

БІОГРАФІСТИКА, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА МЕМУАРИСТИКА В ДОСЛІДЖЕННІ ІСТОРІЇ МІСТ

3.1. АРХІТЕКТУРА «ПРИСУТНІХ МІСЦЬ» XVII – XVIII СТ. В УКРАЇНІ: БІБЛОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

Наталія Чергік

Представлено огляд публікацій, у яких приділено увагу архітектурним особливостям адміністративних будівель України XVII – XVIII ст. центрального та регіонального рівнів: канцелярій, колегій, магістратів (ратуш), приказів (приказних палат, приказних ізб), судів. Висвітлено перспективу дослідження архітектури будівель адміністративного призначення на Півдні України та землях Вольностей Запорозьких XVII – XVIII ст.

Ключові слова: архітектура, адміністративна будівля, будинок, канцелярія, магістрат, приміщення, ратуша.

Одним з експозиційних об'єктів історико-культурного комплексу «Запорозька Січ» (о. Хортиця, м. Запоріжжя) є «Військова канцелярія», яка презентує Війська Запорозького Низового Канцелярію військових справ. Відтворення будівельно-технічними та експозиційними засобами зовнішнього і внутрішнього вигляду січової канцелярії виявилось непростю задачею, оскільки, по-перше, більш впевнено можна говорити лише про діяльність канцелярії останньої Запорозької Січі (1735–1775 рр.); по-друге, відсутні описи цієї установи. Тож було вирішено вибудувати тематичну за структурою, інтер'єрну (ансамблеву) – за типом, музейну експозицію, завданнями якої є: створення цілісного емоційного образу присутнього місця XVII – XVIII ст.; достовірне відображення канцелярської обстановки XVII – XVIII ст.; відтворення діловодного настрою та аскетичної атмосфери канцелярій, контор, колегій, приказів XVII – XVIII ст. Поставлені завдання були досягнуті завдяки комплексному аналізу історичних джерел та досліджень щодо діяльності присутніх місць України XVII – XVIII ст. та військової канцелярії останньої Запорозької Січі.

Історія розвитку й функціонування цих установ не залишилася поза увагою науковців. Зокрема, бюрократичний апарат козацької доби досліджували О.М. Апанович, І.М. Джиждора, В.М. Єрмолаєв, Т.Л. Кузик, В.В. Панашенко, О.Й. Пріцак, П.М. Сає, І.Л. Спняк, М.Є. Слабченко, В.В. Стафійчук, Г.К. Швидько та інші. Названі автори розкрили питання становлення державної служби в Гетьманщині та писарської справи на Запорозжі; визначили місце Генеральної військової канцелярії та запорозької канцелярії у сфері функціонування вищих державних органів; звернули увагу

на систему підготовки держслужбовців, ієрархію, компетенцію, соціальні статуси, порядок документообігу тощо.

Між тим, останнім часом набувають популярності людинознавчі концепції історичних досліджень. У контексті теорії «повсякденності», спрямованої на вивчення життя та побуту громадян, можна дослідити, у яких умовах працював штат присутніх місць XVII – XVIII ст. в Україні. У зв'язку з цим, важливими є дослідження благоустрою приміщень органів управління, їх матеріального забезпечення тощо. Комплексної праці зазначеного спрямування немає. Тому в межах даної статті ми зробимо огляд публікацій, у яких висвітлено один із названих аспектів – архітектурні особливості будівель адміністративного призначення XVII – XVIII ст. України.

У роботі Г.В. Алфьорової та В.А. Харламова «Киев во второй половине XVII века» на суд читача представлено креслення Києва, виконаний під керівництвом полковника І. Ушакова в 1695 р., та «Росписной список 1203 года [1969 р.] Киевского повьятья». Рисунки плану І. Ушакова відзначаються правильними пропорціями й тонким технічним виконанням; вони достатньо ясно передають характер будівель, їх призначення, функціональне й конструктивне рішення; за ними можна навіть визначити характер матеріалу, із якого були зведені будови. Усе це дозволило авторам, у комплексі з даними Розписного списку, створити низку реконструкцій, у тому числі таких адміністративних будівель, як Приказна палата у Верхньому місті та Ратуша на Подолі (у Нижньому місті) [1].

Тривалий час послідовно й ґрунтовно досліджує архітектуру України В. В. Вечерський. У виданні «Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР» знаходимо детальну інформацію про такі об'єкти архітектурної спадщини адміністративного призначення: ратуша в м. Добромилі (Львівська обл.), ратуша в м. Бучачі (Тернопільська обл.), будинок польського магістрату та будинок руського магістрату м. Кам'янці-Подільському (Хмельницька обл.), будинок полкової канцелярії чернігівського козацького полку (м. Чернігів), будинок полкової скарбниці, який певний час служив полковою канцелярією (м. Прилуки, Чернігівська обл.), грецький магістрат м. Ніжина (Чернігівська обл.), будинок полкової канцелярії в пмт. Козелець (Чернігівська обл.). Ілюстрований довідник-каталог організований за географічним принципом. Стосовно кожного з архітектурних об'єктів подано інформацію про час зведення будівлі, її власників, конструкцію (зрубна або мурована, форма даху), кількість

поверхів, елементи зовнішнього декору (пілястри, колони, портики, карнизи, наличники й т.п.), планування будинку та перекриття (форма стелі), етапи та причини перебудов. Інформація доповнена креслениками будівель та фотографіями їх вигляду станом на XIX – XX ст. [2; 3].

У роботі «Архітектурна й містобудівна спадщина доби Гетьманщини. Формування, дослідження, охорона» В.В. Вечерський, з'ясовуючи соціально-економічні та культурні фактори формування архітектури та містобудування, розкриваючи архітектурно-пластичні та стилеві особливості основних типів будівель, виділяє «новий типологічний напрямок репрезентативних будівель» – об'єкти адміністративного й частково житлового призначення. До таких автор відніс палаци у Вишнівці, Ізяславі, Оброшині, Глухові, Києві, архітектурні особливості яких уособлювали «всезростаючу роль держави в суспільному житті». XVIII ст. автор називає періодом масового будівництва адміністративних споруд (магістратів, ратуш, полкових та сотенних канцелярій, судів) як на Лівобережжі, так і на Правобережжі. Найвизначнішими й найхарактернішими В.В. Вечерський вважає Київський та Козелецький магістрати й ратушу в Бучачі, а наймасштабнішою адміністративною спорудою України XVIII ст. – корпус Другої Малоросійської колегії в м. Глухові [4, с. 94, 151].

У монографії «Втрачені об'єкти архітектурної спадщини України» детальну увагу В.В. Вечерський приділив будинку Київського магістрату – «важливій містобудівній доміні, яка зафіксувала головну вісь архітектурно-просторової композиції Контрактової площі», «ефектній будівлі, що була символом міського самоврядування» [5, с. 81]. Стосовно інших втрачених споруд суспільного призначення XVIII ст. у книзі знаходимо коротку констатацію про чернігівську фортецю 2 половини XVIII ст., де наряду з інженерним двором, гауптвахтою, тюрмою, розташовувалися магістрат і полкова канцелярія [5, с. 116]. Ретельно описано магістрат м. Ніжина кінця XVIII ст., в архітектурі якого автор простежує типову рису класицизму – поєднання адміністративної будівлі з торговими лавками [5, с.157]. Традиційно багато уваги приділено будівлі Другої Малоросійської колегії [5, с. 287–288].

Ще більше об'єктів адміністративного призначення знаходимо в книзі цього ж автора «Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'яток охоронних досліджень населених місць». Так, стосовно магістрату м. Полтави читаємо, що це була «єдина цивільна будівля, що мала риси архітектурної доміанти»: два поверхи й дуже

високий дах із «вальмовими заломами», увінчаний двома шпилями на гребні [6 с. 188].

У загальних рисах описано будинок І. Мазепі в дитинці Чернігова, який первісно належав полковнику Я. Лизогубу, а у XVIII ст. тут перебували спочатку полкова канцелярія чернігівського козацького полку, пізніше – архів. За словами автора, в архітектурному образі будинку синтетично злилися найприкметніші риси тогочасного українського й московського зодчества. Дослідник називає будинок І. Мазепи «найімпозантнішою цивільною будівлею Лівобережної України XVII ст.» [6, с. 216].

Відносно гетьманського двору в м. Глухові зазначено, що він займав цілий квартал у південно-східній частині фортеці й був оточений частоколом. При Д. Апостолі (після 1727 р.) резиденцію перебудували. Тоді тут з'явилася «світлиця с комнатою где помещалась Генеральная канцелярия». Крім того, у межах фортеці стояли садиби урядових установ: Генеральна скарбова канцелярія, Рахункова комісія, садиби представників адміністрації [6, с. 287.]. Архітектурні особливості цих установ не подано, проте багато уваги приділено архітектурі Другої Малоросійської колегії в м. Глухові [6, с. 289]. Описуючи м. Путивль, автор указав на наявність у межах Старого міста з дерев'яною забудовою «приказної ізби і двору де живуть дяки» [6, с. 312].

Наступна робота В.В. Вечерського – монографія «Пам'ятки архітектури й містобудування Лівобережної України: Виявлення, дослідження, фіксація». Серед 416 описаних автором об'єктів архітектурної спадщини знаходимо описи, фотографії та кресленики кількох адміністративних будівель. По-перше, уже неодноразово згаданий ученим будинок Я. Лизогуба – І. Мазепи – канцелярії чернігівського полку [7, с. 38–39]. Ще один об'єкт архітектурної спадщини Лівобережжя, якому приділено увагу в монографії, – будинок полкової канцелярії в Козельці, за визначенням В.В. Вечерського, «єдиний уцілілий на Лівобережній Україні зразок адміністративного будинку доби Гетьманщини, вирішений у перехідній стилістиці від бароко до рококо» [7, с. 94–95].

В «Історико-містобудівних дослідженнях Києва», де В.В. Вечерський виступив редактором видання, знаходимо інформацію про традиційне для XVII – XVIII ст. функціональне зонування Києва: військово-адміністративне ядро (там-то й розташовувалися воєводський двір, Приказна палата), сакральна частина й громадсько-промисловий центр.

Стосовно адміністративних спорів в книзі відзначено, що з кінця XVII ст. вони починають відігравати дедалі більшу композиційну роль у містобудівному процесі [8, с. 48–49]. У розділі «Історико-культурний потенціал міста» детально описано будинок київського магістрату на Подолі (Контрактова площа), а також фонтан «Самсон» – мурований павільйон-ротонда, збудований у 1748 – 1749 рр. напроти головного фасаду магістрату [8, с. 185–186].

В історико-архітектурному нарисі П.М. Мусієнка «Подих давнини глибокої» описаний будинок присутніх місць кінця XVIII ст. м. Сум, споруджений за проектом харківського архітектора П.А. Ярославського на Соборній площі [9, с. 47–48].

В.О. Ленченко в статті «Палац гетьмана Івана Мазепи в Батурині» на підставі аналізу описів Батурина XVIII ст., свідчень французького посла Жана де Блюза, малюнка Фрідріха Вільгельма фон Берхгольца, а також результатів археологічних досліджень 1960 – 2000-х рр., реконструює зовнішній і внутрішній вигляд будинку І. Мазепи на Гончарівці, у якому «колись, напевне, розташовувалась Генеральна військова канцелярія» [10].

У статті Л. Кіяшко «Описи Батурина другої половини XVII – XVIII ст.» у контексті аналізу опису Батурина 1760 р. стосовно будинку магістрату відзначено, що він був дерев'яний, розташовувався за містом, напроти Київської брами, не мав огорожі, поблизу нього стояло три чавунні гармати без станків [11, с. 107].

Немало досліджень присвячено Будинку генерального судді В. Кочубея в Батурині, який пов'язують із роботою найвищого судового органу Лівобережної України кінця XVII ст. – Генерального військового суду. Автором серії статей про археологічні дослідження названого об'єкту виступив Ю.М. Ситий. Результати обстежень будинку доповнені графічними та описовими реконструкціями архітектурних та інтер'єрних деталей будинку (указано розміри, сорт цегли, місце розташування дверей, вікон, кахляних груб і димоходів від них) [12; 13].

У статті Н. Ребрової «Будинок Генерального судді В. Кочубея: історія пам'ятки» представлено історію будівництва та перебудов названої пам'ятки. Висновки Н. Ребрової спираються на архівні документи та археологічні дослідження зокрема М. Цапенка. Ю. Ситого [14].

У низці статей Г.В. Самойленка та С.Г. Самойленка можна знайти інформацію про характер забудови Ніжина, формування його громадського центру з адміністративними та культурними спорудами, у «котрих

розміщувалися магістрат, полкова канцелярія, суд, пошта, цехові двори, торгові ряди тощо» [15-17]. У статті «Відомі архітектори XVIII ст. – будівничі Ніжина» детально описано архітектурні принади Ніжинського магістрату [17].

Тож видно, що архітектурі адміністративних будівель України приділено немало уваги як «всеукраїнського» (будинки Генерального суду, Генеральної військової канцелярії, Другої Малоросійської колегії), так і регіонального значення (магістрати, прикази, сотенні і полкові канцелярії). Топографія досліджень у більшій мірі охоплює Чернігівщину та Київ (Гетьманщину). Стосовно приміщень адміністративного характеру Півдня України (історичного Запорожжя) свідчень обмаль, що відкриває перед науковцями нові перспективи дослідження.

Джерела та література

1. Алфёрова Г.В., Харламов В.А. Киев во второй половине XVII века / Г.В. Алфёрова, В.А. Харламов. – К. : Наукова думка, 1982. – 160 с.: ил.
2. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. Иллюстрированный справочник-каталог. В четырёх томах. Т.3. – К. : Будівельник, 1985. – 337 с.
3. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. Иллюстрированный справочник-каталог. В четырёх томах. Т.4. – К. : Будівельник, 1985. – 337 с.
4. Вечерський В.В. Архітектурна й містобудівна спадщина доби Гетьманщини. Формування, дослідження, охорона / В.В. Вечерський. – К. : НДІПІАМ, 2001. – 350 с.
5. Вечерський В.В. Втрачені об'єкти архітектурної спадщини України / В.В. Вечерський. – К. : НДІПІАМ, 2002. – 592 с.
6. Вечерський В.В. Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'яткоохоронних досліджень населених місць / В.В. Вечерський. – К.: НДІПІАМ, 2003. – 560 с.
7. Пам'ятки архітектури й містобудування Лівобережної України: Виявлення, дослідження, фіксація. – К.: Видавничий дім А.С.С., 2005. – 586 с.
8. Історико-містобудівні дослідження Києва / За ред. Вечерського В.В.; Відп. за вип. Сердюк О.М. – К. : Фенікс, 2011. – 454 с.: 1487 іл.
9. Мусієнко П.М. Подих давнини глибокої. Історико-архітектурний нарис / П.М. Мусієнко. – К. : Будівельник, 1972. – 80 с.
10. Ленченко В. Палац гетьмана Івана Мазепи в Батурині // Пам'ятки

України: історія та культура : наук.-попул. ілюстр. журн. / засн.: М-во культури України / В. Ленченко. – К. : Газ.-журн. вид-во М-ва культури і туризму України. – 2003. – № 3. – С. 19–33.

11. Кіяшко Л. Описи Батурина другої половини XVII – XVIII ст.» // Батуринські читання, 2007 : зб. наук. пр. : [матеріали наук. конф. «Козацька старшина кінця XVII – першої половини XVIII ст.», присвяч. 335-й річниці від дня народження Пилипа Орлика, 31 трав. – 1 лип. 2007 р., Батурин] / М-во культури і туризму України та ін.; [редкол.: О.Б.Коваленко (відп. ред.) та ін.] / Л. Кіяшко. – Ніжин : Аспект-поліграф, 2007. – С. 106–107.

12. Ситий Ю. Обстеження будинку Кочубея в Батурині / Ю. Ситий // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 295-ї річниці з дня смерті гетьмана України Івана Мазепи та 10-річчя заповідника «Гетьманська столиця». – Ніжин, 2006. – С. 163–183.

13. Ситий Ю., Дмитрієнко С. Реконструкція зовнішнього вигляду садиби В. Кочубея на Чорній річці / Ю. Ситий, С. Дмитрієнко // Батуринські читання. 2007: Збірник наукових праць / За ред. О.Б.Коваленка та ін. – Ніжин : ТОВ Видавництво «Аспект Поліграф», 2007. – С. 267–272.

14. Реброва Н. Будинок Генерального судді В.Кочубея: історія пам'ятки / Н. Реброва // Сіверянський літопис. – 2013. – № 4–6. – С. 65–70.

15. Самойленко С.Г. Будівництво в Ніжині у XVII–XVIII ст. / С.Г. Самойленко // Література та культура Полісся. – Вип. 10. – Ніжин, 2002. – С. 115–127.

16. Самойленко Г.В., Самойленко С.Г. Культура Чернігівщини другої пол. XVII – XVIII ст. Архітектура / Г.В. Самойленко, С.Г. Самойленко // Література та культура Полісся. – Вип. 32. – Ніжин, 2006. – С. 157–194.

17. Самойленко С. Відомі архітектори XVIII ст. – будівничі Ніжина / С. Самойленко // Ніжинська старовина: Науковий історико-культурологічний збірник. – 2007. – Вип. 4–5 (7–8). – С. 126–133.

Чергик Наталя. Архитектура «присутственных мест» XVII – XVIII ст. в Украине: библиографический обзор.

Представлен обзор публикаций, в которых уделено внимание архитектурным особенностям административных зданий Украины XVII – XVIII вв. центрального и регионального уровней: канцелярий, коллегий, магистратов (ратуш), приказов (приказных палат, приказных изб), судов. Определена перспектива исследования архитектуры строений административного назначения на Юге Украины и землях Вольностей Запорожских в XVII – XVIII вв.

Ключевые слова: архитектура, административное здание, дом, канцелярия, коллегия, магистрат, помещение, ратуша.

Chergik Natalia. The architecture office place XVII – XVIII centuries in Ukraine: bibliographical review.

The review of publications is exposed, which give attention to architecture special aspects administrative buildings of Ukraine in XVII – XVIII centuries of central and local levels: of offices, colleges, magistrates (town halls), orders (mandative chambers, government offices), courts. Perspective is defined for investigation of architecture building administrative destination in the south of Ukraine and in the lands of Zaporozhye Carta in XVII – XVIII centuries.

Key words: architecture, office building, home, office, college, magistrate, room, town hall.

3.2. КНИГА ЧУД ПОЧАЇВСЬКОГО МОНАСТИРЯ: АНАЛІЗ ІСТОРИЧНОГО ДЖЕРЕЛА (КІН. XVII – ПОЧ. XIX СТ.)

Валентина Лось

Присвячено презентації та аналізу книги чуд від ікони Богородиці Почаївського монастиря (кін. XVIII – поч. XIX ст.), що вперше входить у науковий обіг. Особлива увага зосереджена на аналізі змісту та особливостей двох частин книги, що репрезентують православний та уніатський періоди в історії обителі. Проводиться аналіз соціального та географічного походження прочан, а також розкривається типологія чуд із використанням паралелей із польськими міракулами та православними книгами чуд.

Ключові слова: чудо, ікона, уніатська та православна частини рукопису.

Почаївська Лавра є одним із найвідоміших українських монастирів, який протягом століть притягує до себе увагу як прочан, так і дослідників. Утім, як не дивно, попри свою знаменитість, і досі багато аспектів історії обителі не отримали ґрунтового та повного висвітлення. Перш за все стосується це слабо репрезентованого уніатського періоду в історії обителі (XVIII – початок XIX ст.), хоча безперечним є факт, що саме в цей час монастир досягнув свого найбільшого розвитку як духовний та освітній центр на Волині. Відтак метою нашого дослідження є спроба розкрити одну з маловідомих сторінок життя обителі та волинського соціуму у XVIII ст. шляхом представлення та аналізу нового джерела, яке вперше потрапило до рук сучасних дослідників. Мова йде про Книгу чуд Почаївського монастиря, яку автору статті поталанило знайти (дякуючи інформації о. домініканця Марека Мілавицького) у Краківському архіві отців домініканців.

Щодо історіографії проблеми, то ще в XIX ст. Почаївський монастир та ікона Почаївської Богородиці зібрали навколо себе велику кількість літератури, яка містить багатий фактичний матеріал, утім конфесійно та ідеологічно заангажована [1]. Серед ближчих до нашого часу вартих уваги праць варто відмітити монографію митрополита І. Огієнка, у якій приділено значну увагу опису чуд Почаївської Богородиці [2]. На сьогодні найкращого висвітлення отримала Почаївська Лавра як славнозвісний видавничий центр [3]. На жаль, дослідження Почаївського монастиря як осередку релігійних